

Izhaja
5. in 20. dne
vsakega meseca.

Rokopisi
ne vračajo se.

ZORA

Stoji na leto:
redoma
po 4 forinte,
izjemoma
po 3 forinte.

ČASOPIS ZABAVI I PODUKU.

Pregled. Poezije: Ranjeni Črnogorec. — Na žlico juhe. — Črtice o Bolgarih. — Kritična razprava o nekih straneh uredovanja časnikov, zlasti leposlovnih. —

Ranjeni Črnogorec.

Žari nebó; dim temni naznanjuje,
Dejanje grozno da se tam vrší,
Da divja turška roka pokončuje
Po Črnigori vse, kar tam živi.
Zató sinovi nje zdaj v boj hitijo,
Za staro da se svóbedo borijo.

Za bitvo bitve se silovitnéje
Na črnogorskih tleh sedaj vrsté,
A Črnogorec vedno pogumnéje
Naskokov brani se od dne do dne,
Ošabni več sovražnik ga ne stráši,
Sobratov dragih zguba ga ne pláši.

Sovražna vendar kroglja je vzbudila
I v hrabrih prsih tugo in nemír,
Vojvódo jim ker smrtno je ranila,
Ki bil junaštva njim je vzgled in vir.
Iz boja brž tovarši njemu zvesti
V zavetje varno ga dajó zanesti.

Po strmih stezah tih sprevod se miče,
Vojvodo na nosilnicah nosé,
In spremstvo lahkoranjenih kot priče
In v brambo se vojvodi pridružé;
In vidi se, da več ko lastne rane
Jih starčevo upalo lice gane.

Oslabljen on leži; le meča roka
 I v bolečinah zapustila ni;
 Nobenega iz ust nij čuti stoka,
 Okó samó je znak, kakó trpí.
 Več ko sočutja in pomilovanja
 Pa vzbuja ta podoba — spoštovanja.

Veljavnost vódjino najbolj spoznale
 Otožne črnogorske so žené,
 Ko ranjenega vóddijo srečále
 Mej potoma so one, v boj gredé,
 Prinašajo ko dragim svojim hrano,
 Če živih še jih najti bo jim dano.

Sprevod vojvode jim korake vstavlja,
 Na lastno zábijjo celó gorjé,
 Molitvó gorko jim iz prs privablja,
 Ki mnoge jo opravljajo klečé:
 „Vojvodi nébo milostivo bodi,
 Ki k srečnej zmagi naše ljudstvo vodi!“ —

Pa če ugási tudi sreča kriva
 Vojvodino življenje ljubljeno,
 Deželi vendar nenadomestljiva
 Njegá izguba, vemo, da ne bo;
 Rod črnogorski znano je da sluje,
 V junaštvu da nikdár ne omahuje.

P. D - Pajkova.

Na žlico juhe.

Izvirna novéleta.

(Konec.)

III.

Sedma ura nij še odbila, a naša prijateljela Victor in Henri sta uže na svojem mestu v kavarni.

Prvi je prišel Victor. Kdor ga je videl pred tremi urami in zdaj, lahko je uganil z njegovega obraza, da nij bil baš pri posebno dobri volji. Vendar pak ljudje njegovega temperameta bolje zakrivajo svojo notranjost. Samó oči so mu bile nekoliko bolj nemirne; videlo se mu je, da ni prav zadovoljen sam s seboj. Bati se on sicer nij imel česa; strah mu je bil

tuje čuvstvo; ali dovolj nadležno mu je bilo, da se je v stvar spuščal, ki mu jemlje — kakor je uže proračunil zdaj — za nekaj časa mir. Kaj pa njemu velja več, nego miren založaj pri obedu in mirno spanje po noči? Te komodnosti ne bi rad pogrešal.

V kavarno prisedši Victor brž usede na svoje mesto, si napravi svojo papiros, si jo polagoma prižgé in pričakuje, kaj se ima dalje z njim zgoditi. Kajti vest mu je očitala, da nekaj bode iz tega nenavadnega poklicanja na obed; ali kaj da se iz tega

zrnja zmelje, to mu še do zdaj niti z daleka nij jasno.

Duhanova moč je čudovita in nje užitek je izvrstna iznajdba, posebno za može, ki imajo sitne žene. Duhan pomirjuje živce, ako ga preveč ne kadiš. Dobra smodka je torej odlično orožje proti ženskim napadom. Mirno dim puháje imaš časa počakati, dokler se ženina nevihta proti tebi poleže, in v duhanov dim zaviti zdiš se ženi nekaj višega, skrivnostnega, spoštljivejšega. Se vé da ne vselej; namreč le tedaj, ako imaš toliko domače pravice, da sploh smeš domá duhan kaditi. Ako si te pravice nisi ali že v ženitvanskej pogodbi izgovoril ali pa si jo sleje po mejnarodnem pravu večje sile pridobil, tedaj ti duhanova moč malo koristi; še več, lahko ti je v domačem tvojem vladanju v pogubo.

Tedaj nam ostane jedina sreča, da nam žene ne morejo slediti v kavarni; tako nam vsaj tam ostane prosto polje k vsakršnim poskusom gledó prekrasnih učinkov dobrega duhana —

Med tem ko Victor mirno puha dim svoje smodke proti nebu, priteče Henri ves kot prestrašen. Celó njegova toaleta spričuje njegovo nenavadno vznemirjenje. Ves spehan priteče k mizi, pri kojoj sedi Victor ter se kot utrujen spusti na stol.

Kaj mu je, temu Henriju? — Sej vemo, da se mu nič nij posebnega pripetilo! Ali kdo vidi v notranjost njegove duše? Je-li morda moč nekoga mogočnega čuvstva, koje se je v njem nenadoma vzbudilo? Ali ga je menda flegmatična Victorjeva soproga tako očarala? —

O! o! nič vsega tega. Kar ga je tako prevzelo, da mu je lice obledelo, da mu prave sape manjka, da ne more

niti Victorja glasno pozdraviti, to je — grozni strah pred svojo soprogo, katero je danes prvokrat pustil sám pri obedu t. j. samo, brez svoje uslužne pričujočnosti. Prvikrat, v vsem svojem srečnem zakonu, prvokrat brez svoje navadne družbe, brez svojih navadnih darov, s kojimi jo je sicer znenadejal!

A to znenadejanje, da bi je bes vzel! Zakaj se je svojemu, sicer takó modremu prijatelju na limanco vsel? Kaj si bode, kaj si mora misliti njegova nedolžna, zanemarjena soproga? O, njemu je pri sreči, kakor šolarčku, ki je mesto v šolo šel na igrališče in se potem s strahom vrnil domú, ko ga je poldnevni zvon domú klical. Že zdaj mu roji po glavi domači nemir, ki se bode v nedolžno in mlado njegovo družinico vgnezdil! Vest mu je sicer čista; hudega baš nič nij storil; ali tudi modrega nič. Zató je zdaj vrsta na Victorju, da on pomaga. (Na to da je sam odgovornost na-se vzel, bil je Victor popolnoma pozabil). —

Življenje in gibanje, ki je nekoliko ur preje na šetališčih bile prenehalo, ponovilo se je sedaj z vso močjo. Kočija za kočijo je tekala mimo; po straneh širokih cest pa je čem dalje bolj naraščala množica šetalcev, bogatih in ubogih, starih in mladih, lepih in grdih, kterih pa se je vsaki imel za najlepšega.

Prijatelja gledata kopo ljudij, ki se šeta mimo kavarne, da se naučijo zlatega solnea in zanimivih pogledov. Zgovornost jima je nekoliko zastala. Uže se jima polegajo živci, ko mimo pridrdra z leve roke lepo nakinčana kočija. V njej sedí nekdo, ki se sicer ne na izvanredni način, ali vendar takó ozira, kot da bi koga iskal. Bila je madama kakovih devetnajst do dvajset let, v finej violičnej obleki à la

mode, s cveticami ovenčanej. Fino čelo, lahko rezani nos in dostojno vedenje jo znači kot gospó viših stanov. Lice ima nekoliko blede in okoli ustnic prikazuje se lahna sprememba ljubeznivosti in zakrite nevolje, kar gospám daje neki posebni izraz ljubeznivosti, ljubeznivosti proti vsem razve proti — lastnim možem. Ta dama je Henrijeva soproga.

Nje pogled Henrija uprav pretese. Zdela se mu je danes kot živa vest, ki ga spomina, da je baš to ljubeznivo ženico neoprostljivo zanemaril. Malo pobledeví Henri naglo vstane, ali v tem trenutju kočija mimo zdrčí, ista kočija, v kateri je on tolikokrat bil srečen z njo, ki je njegov ponos, njegova radost, zdaj pa razsrjeni njegov angelj. Zató se polagoma spustí zopet na svoj stol, izvabivši s tem činom prenatglenosti svojemu nasproti sedečemu prijatelju lahni posmeh okoli ustnic.

Zopet preteče nekoliko trenotij in glej drugo kočijo, v kateri komodno sedí zopet gospá, in to Victorjeva „polovica življenja.“ Ona nij bila niti vesela niti jezna videti, kakoršnega obraza so sploh vse žene, kadar se vozijo in tudi ta kočija oddrdrá, predno je Victor imel prav priliko ozreti se po njej.

Kot na kakov migljaj vstaneta potem prijatelja in glej, Henrijev voz se úže vrača in to zaseden od obéh gospa, kateri danes imate „migréno.“

„Lej si noj“ pravi zdaj Victor, „tu imava lep duet, ki se gotovo o najnem današnjem vedenju poje. Kadar ste dve gospi vkup, tedaj je to gotova zarota proti možém.“

„In te zarote si ti najbolj kriv, bratec,“ pristavlja Henri.

„Kar bogovi in žené naključijo, mora se voljno prenašati,“ odgovori mu na to hladnokrvno Victor; „s potrpljenjem izhaja se najdalje. V tem če ne v drugem, moramo in znamo mi možje žené najbolje krotiti.“

Pri teh besedah ponudi Henriju iz svoje listnice smodko in nadaljuje:

„Najini dve ljubeznivi polovici življenja kažete nama pot, kojim imava i midva hoditi: družno, zarota proti zaroti, ali bolje rekoč: kar storiva, storiva v porazumljenju. Kaj ne Henri?“

Malodušni „da!“, ki se je izvil iz prs obupnega Henrija, je potrdil voljo vkupnega vojaškega načrta.

IV.

„Hudega se ne sme na steno risati“, pravi prigovor; „on potem rad pride.“

Takrat je glavobolje bil ta hudi, in je v resnici prišel v hišo naših dveh prijateljev.

Ko osma ura odbije, bil je Henri že domá.

Na mizi budoara stala je ko navadno elegantna visoka svetilnica; pod njo je ležal na eni strani krasen velik album — slika na njem je predstavljala neko planinsko krajino, od večernega žara osvitljeno —; na drugi strani svetilnice ležala je odprta knjiga, rudečevezana, precej debela. Bil je eden onih neštevilnih francoskih romanov, ki so vsa navadna dušna hrana francozkih plemenitašev. Blizu mize pa je stal mebelj v rudečem žametu, pretkan z arabeskami, pa ne preobložen ž njimi. Na divanu, kajti to je bil oni mebelj, slonela je nežna Henrijeva ženica, drže svoje nožice na nizkem stolčeku. Sedela je, na zaslombo divana lahko naslonjena, z vanjkušem za vzglavje. Z desno roko si je

podpirala zamišljeno glavico, s ktere so viséli gosti kodri, leva pa je kot malomarna počivala spuščena na divan.

„Danes je tedaj prvikrat, da mi je Henri očito dokazal, da me ne ljubi in da je vsa njegova dosedanja ljubeznivost zgolj igra, oh igra in šala. Ali kazen ne sme izostati!“

Zadržek teh besed jej daje dovolj premišljevanja. Kaj pa je tudi ženi hujega, nego misel, da jo mož zanemarja?

Med tem rahlo stopi Henri skoz tapetna vratica v sobo, tako tiho, da ga je soproga jedva zapazila. Ko ga zagleda, vidno strepetá kot prestrašena in si zakrije oči.

„Preljuba, oprósti“, ogovóri jo nežno in kot spokorjen Henri. „Sej veš, koliko sitnih poslov se človeku čez dan naključí, tako da nij več gospodar svojega časa.“

Soprogin molk mu je za odgovor. Vse ogovarjanje in izpričevanje bilo je zastoj.

„Jaz sem bolna“, bile so edine besede, ktere so prišle čez njene ustnice. Vendar je bilo pri tej bolezni neko čudo, da je „bolna“ gospa imela pri večerji izvrsten tek in da je tudi v noči izvrstno spala.

Nič bolje se nij godilo Victorju. Ravno je stopil v sobo, ko je njegova mila soproga krmila in ljubkovala pápigo.

Sprejem ljubega soproga je bil kot sicer navaden, samó da nocoj za nekoliko stopinj hladnéji. Stoprv po večerji je Victorjeva žena izrazila svojo skrb, da bi utegnila biti nevarno bolna, kar bi neki tudi nje lici pričali, ki ste vsled one bolezni nocoj nekoliko bolj rudeči nego navadno, očito znamenje bolezni. Trebalo bode vsakako zdravnika za svet vprašati. Ali tudi

spanje gospé Victorjeve bilo je popolnem spanje pravičnega, ki se pri vsem tem tudi sicer čuti prav zdravega.

V.

Pau, izgovarjaj Pô, je mestece na južnem Francozskem. To mesto se po spričevanju potovalcev odlikuje pred vsemi drugimi južnofrancoskimi mesti z izvrstno dolgočasnostjo. Tudi zgodovina bi imela o tem mestu dokaj pripovedovati, ko bi koga ta povest zanimala. In dolgosuknjasti Angleži, ki zahajajo sim (kakor sploh v najrazličnejša gnezda južne Francije) nikakor niso zadnji, ki pripomagajo k dolgočasnosti tega kraja. Vendar pak okraj nij brez prirodnih lepôt. V južnem zatišju se vzdigujejo visoke glave Pirenejskih planin in na njih vznožju so doline, polne prirodnih krasôt, pa tudi prav prvotnih in od kulture še kruto malo oblizanih prebivalcev. Kdor se torej hoče prav idilično dolgočasiti, temu nij želeti boljega kraja na Francozskem, nego je ta ljubeznivi Pau.

Pa kaj ima baš ta Pau z našo povestico opraviti?

Mnogo, kolikor zadeva ozdravljenje naših dveh madam. Bolezen nju je namreč čez noč vidno napredovala in drugi dan sta uže doktorja bila za svoj „parére“ prašana.

„Ako je Vaše bolenje táko,“ reče zdravnik gospé Henrijevej, „tedaj ne vem boljega kraja k popolnemu ozdravljenju, nego je blaženi Pau. Veste, madama, hudobni svet sicer obrekuje pošteno mestece, ali mi zdravniki bolje poznamo in više cenimo njegovo zdravilno moč. Posebno za živce je ta mošnji zrak prava železna kópel. Razve tega pa romantičnost njegovega okraja in priroda in naivnost nje prebivalcev bolnikom sto in sto nepričakovanih

zabav ponuja. Kdor ima migreno ali komur mrzi mestni trušč, ta najde v Pau-ju popolnega zdravja.

Enak svet je Victorjev hišni zdravnik dal svojej pacientki: „Madama, potujte v Pau!“, kar vse se je očitno po nekem skrivnem posvetovanju s soprogoma storilo. —

Da pa se ta nasvet doktorjev nij izvršil, bila nij samó oddaljenost in dolgočasnost Pau-ja kriva, ampak Victorjeva možata beseda, ki je konec storila vsem zapletkam. Kakor med vojskujočima strankama nastane na-

posled vendar-le mir, tako je bilo tudi tukaj. Victor je kot parlamentar Henrijev, Henri pa kot Victorjev stopil pred dotično vojujočo žensko stranko in prašal za pogodbe mirú.

Pogoji mirosklepa pa so bili: prvič, Henrijeva gospá dobi novo obleko „à la paix“, drugič Victorjeva dve novi pápigi in tretjič, obé rodbini se z doktorjema vred povabite — in to brez vse migrene — „na žličico juhe.“ Da so se ti pogoji tudi vsi vestno izpolnili, upa zatrditi

Peter Paul.

Črtice o Bolgarih.

(Dalje.)

Zanimivo nam je pri preiskovanju lastnostij vsakega naroda poznavati zemljišče, koje on zaseda. Obseg in položaj je uže sam po sebi nekakov kriterij dotičnega prebivalstva. Vrh tega ta obseg kaže, koliko moči je prebivateljstvo dotične zemlje pokazalo v teku stoletij, braneč si dom in obstanek svoj.

Bolgarski narod kaže nam oziroma zemljišča mnogo zanimivih in za njega življenje važnih stranij. On posedá četirikotnik, kterege severna stran se dotika Donave, vztočna in južna morja; zapadna stran pa globoko seza v sredino balkanskega polnotoka. Po imenu so te glavne meje: Donava, Črno in Egejsko morje, reki Timok in Bolgarska Morava in Šarske planine.

Vendar je slabo znamenje za krepkost Bolgarskega plemena, da ono nima ustij glavnih rek v svojej oblasti. Tako je namreč Bolgarin od Donavinega, Maričinega in Vardarovega ustja odrinen. To svedoči, da on

nij glavni brodnik in kupčevalec na teh rekah. Še slabše znamenje pak je to, da so Bolgarje od morja oddisnjeni. Od Soluna do Carigrada in ob velikem delu Črnega morja nij Bolgarin, ampak zvití Grk in lokavi Turek primorski prebivalec. To svedoči, da tudi v morskem brodstvu in v primorskej trgovini nij Bolgarin gospodar. Bolgarom se v tem oziru godi kakor v velikem Rusom, kterim je pri vsem razvitju njih pomorjaštva pot skozi Bospor in Dardanele in tudi veči del čnomorskega obrežja do sedaj zaprt. Pridobitev prostega morjeplavstva proti jugu je tedaj glavna sedanja nakana Rusov in jim se bode tudi posrečiti morala; brez bosporskih vrat ostal bi Rus na sever zaklenen. V trgovini in v svetskem prometu išče si Slovan v velikem stoprv zdaj prostih rok in svobode; izjeme v Dalmaciji in v hrvatskem primorju so za sodbo o celoti premalovažne. Kar si je Madžar znal in vedel priboriti: primorsko Reko,

to boče i Slovan gotovo preje ali sleje, najbrž pak v kratkem dosegele. —

Ako členovitost bolgarskega naselišča v pogled jemljemo — bolgarske narodne drobtine razven omejenega četiriogelnjaka, namreč onstran Donave in Šarskih planin, so jako malovažne — zapazimo brž, da je to zemljišče na troje enakih delov razdeljeno: na severobalkanski, južno-vztočnobalkanski in južnozapadni pre-del. Uže tečenje rek kaže to členost. Bolgarska Morava, Timok, Isker, Vid, Lom teko proti severu, v Donavo; Marica s Tundžo proti jugu; ravno tako Karas, Struma in Vardar proti jugu. Izvir večini teh rek ima se v zapadnih mejah Bolgarske iskati. Bolgarsko zemljišče se kot iz ene proti nje zapadu ležeče točke na tri kraje razprostira in ponižuje: za tekom Timoka, Vida, Loma, za bistrimi valovi Marice in za brzimi vodami Vardara in Strume. Bolgarska zemlja se torej nagiblje proti severo- in jugozvotoku in gleda proti ustju Donave, ter proti valovom Črnega in Egejskega morja. Namera bolgarskega zemljišča se torej tako rekoč od ene točke obrača ter, sledé tekom svojih glavnih mokrot, od svojega fizičnega središča proti vnanjim krajem nagiblje. Ta zemljepisna od prirode vstvarjena pogodba k needinstvenej povestnici bolgarske je v popolnem nasprotju n. pr. k ogerskej kraljevini, ktera se vzdolž korita jedine Donave zbira in vsredotočuje. Glavni kraji trgovine in državne oblasti na Bolgarskem tedaj niso vsej deželi občni, nego severna stran Bolgarije boče se vedno proti Vidinu, Ruščuku in Varni, jugovztočna pa proti Drinopolju in Carigradu, jugozapadna pa proti Solunu in Greciji obračala. Ker pa so zemljepisne pogodbe vsake dežele

podlage deželskemu gospodarstvu in deželskej oblasti, zato bi se enojnost Bolgarije morala vselej s krepko na enojni način vladajočo roko, tedaj na umetni, recimo državopraven način in s pomočjo dobrih komunikacij vzdrževati. Kadar bi se nasprotni zemljevladni uplivi pokazali, morala bi tudi edinost bolgarske države propasti. —

Da je bolgarska zemlja svojemu prebivalstvu v mnogih ozirih prav ugodna, pričuje nje lega za velikimi rekami, posebno pa obližina morja. Razve tega uživa ta zemlja vse do-brote pripravnega vremenstva, ktero je na severnej strani Balkana toplini srednjih širin enako, na južnej pa to-plemu vremenu južno-evropskih krajin podobno. Balkan tedaj dela znatne razlike v prirodopisnem oziru. Trgo-vino pospešuje plodovitost zemljišča, ktero rodi sadežev preko domače po-trebe. Gorate krajine zvečinoma no-sijo obilo listnatega drevja, kolikor ga turško slabo gospodarstvo nij tujim prekupcem v pokončanje prepustilo. Posebno se gledé zemske rodovitosti južno-balkanski kraji odlikujejo, zaradi česar Turki Bolgarijo s ponosom svoj evropski vrt imenujejo. In v resnici se poročila vseh potovalcev v tem skla-dajo, da dolino Marice in Tundže krasnim rožnim vrtovom primerjajo. V resnici je tudi edina bolgarska zemlja turškej državnej kasi dohodkov pošiljala. Zato so jo tudi turški vla-darji bolj nego druge evropske pro-vincije štedili, in vsled tega vsaj ne-koliko premožnosti nje prebivalcem do novejših časov ohranili, tako da se bolgarski kmet v primeru s prebival-cem drugih krajin sme nekakov bo-gatin imenovati. Pa sej revež tudi šteti in čuva svojo kravo mlekarico, da več mleka od nje dobiva. Isti na-

men je tudi Turke pri ravnanju z Bolgari vodil.

Kakor pa je Bolgar od morja odtisnen, kar pa se nikakor ne sme njegovej nemarnosti ali nesposobnosti

pripisovati, tako je on gibčen in živ gledé domače in notranje trgovine, mestne obrtnosti in domačega zemljedelstva.

J. Pajk.

(Dalje pride.)

Kritična razprava o nekih straneh uredovanja časnikov, zlasti leposlovnih.

(Konec.)

Če listi redno izhajajo, je to nebitveno za prijavljanje spisov. Rednost nima v času zasluge, ampak v tem, kar sploh iz rednosti sledi. To je bolj moralna nego tehnična zasluga. Pisatelji imajo upanje, da jim spisi kmalu na svetlo pridejo. Vidijo, da jim je treba samo na spis gledati, vse drugo jim list poskrbi. Tekmovanje tudi nastane in tako delavce podviza in k pridnosti spodbuja.

Kolike važnosti je ta rednost v izhajanju za čitateljstvo vredna, bomo še pozneje govorili.

Razvideli smo, da leposlovnih listov za gospodarsko stran skrbé. To pa le dosežejo, ako zares mala dela izdajajo. Za to nalogo (imenovali smo jo tretjo,) so tisti le tedaj potrebni, ako zares pisateljem malih del na pomoč pridejo. Za prvo in drugo nalogo so samo ob sebi potrebni. Ker pa vtegnejo le z izvrševanjem tretje naloge izhajati, naj se tretje tudi zares v pravem pomenu držé. K temu jih celo analogija novic naganja. Novice so bistveno kratke. Veliko delo je prevelika novica; novica o takem je le, če delo naznamo, ne pa če sami celo obelodanimo. Tudi nima časnik leposlovnih prostora za tako delo. In ko bi tudi na pr. četrti del prostora za tako delo pustil, bi vzel drugim novicam preveč prostora. Vzel bi prostor malim delom in tako pisateljem takih dele

moč in veselje. To bi ne bilo prav. Tudi bi bilo smešno s takimi „novicami“ se bahati, ktere bi liste celega leta v kosih kinčale! Saj veste, da novice so vselej cele, ali pa niso nič vredne!

Leposloven list nima namena knjig izdajati. Tudi ta stvar govori zoper izdajanje velikih del po takih listih. Družba sv. Mohora n. pr. ima namen knjige izdajati. Pa ona tudi noče druge zasluge imeti. V časniku tiči zasluga drugod, in te se ima držati. Razmerno preveliko delo po časniku izdano še dober kup ni. Časnik je le relativno dober kup. On je za to dober kup, ker delca družji, in tako pripomore, da jim ni treba samim posebej tiskanim biti. Drugače pa štejte strani časnikov in ceno njihovo, in boste videli, da niso dober kup. Ta kup bo še viši, ako pomislite, da dobra knjiga ima na sploh vse strani polne in dobre, časnik pa pogostoma tudi reči srednje ali male vrednosti prinese. Na trgu v knjigarnah niste prisiljeni vsega od kraja kupiti; v časniku pa morate slabo in dobro za dobro vzeti; kar Vam podaja. To tudi tedaj velja, če je časnik zares dober kup, kakor je pri mnogih naročnikih mogoče. Slovenski časniki ne morejo zares dober kup biti. Zaradi tega ne smete pripuščati, da bi nam velika dela po časnikih podajali. Zra-

ven pa je potreba tudi prevdariti, da dobra knjiga je zares dober kup. Prvič ima vrednost v sebi, in je tudi že zaradi tega vredna visokega kupa. Drugič veste, da je zares dobra, ker navadno že naprej izveste, da je dobra. Tretjič pa dobre knjige v mnogem številu tiskajo in tako jih tudi lože po ceni dajo. Tako imenovane „klasike“ človek, bi rekel, zastonj dobi, v primeru k drugemu blagu. Ne smemo si dati ugovarjati, da za novosti je treba tudi kaj na kupu poskočiti. Res je v tem veliko duha Abrahamovih sinov. Mi pa ne smemo tako nevedne radovednosti pasti. Vsako dobro delo prej ali pozneje je dober kup. Tako nas skušnja uči. Zraven celo delo na enkrat dobimo, časniki pa je nam le razdrobljeno podajejo.

Proti vsemu imamo tedaj toliko vzrokov, da ne smemo nikakor puščati polniti časnikov z velikimi deli.

Kakó velika dela tedaj dovoliš za časnike? Ako so naši leposlovni časniki štiristo strani obsežni celo leto, je sto strani že preveč veliko delo. Še petdeset strani je preveč. In k večemu bi smeli eno ali dve takih osmin v letu podati.

Na zadnje ko se toliko prepiram, bi lahko rekel: Pač si neumen, da se takó bojiš velicih del. Vsaj Slovenci tako nimajo mnogo velikih del. In kadar jih imajo, jih izdajo rajše posebej.

Res je takó; niso se še mnogo proti mojemu načelu pregrešili; pa naj vedó vendar, da se tudi ne smejo pregreševati v tem!

Vsako duševno delo, vsak spis ima tisto organsko moč v sebi, ktero mu je pisatelj podal. Večega tudi noče in ne more noben pisatelj od

čitatelja zahtevati, kakor to, kar mu je sam podal. Največa želja in namen čitateljev tedaj je, da ga takó razumejo, kakor se je sam sebe v spisu podal. Od pisateljeve izvršbe tedaj je odvisno, ali je taka sredstva rabil, da ga čitatelj njegovemu namenu primerno razume. Tisek spisa nima tedaj le namen, čitatelju posredno v tisti obliki to podati, kar je pisatelj sam skoval. Tisek je svojo dolžnost storil, ako je brez tiskarnih pogreškov pisateljevo delo nespremenjeno podal. Tisek nima drugega namena, kakor v več številkah to podati, kar v rokopisu stoji.

Časniki za duševna dela so le poseben način tiskarskega posredovanja.

Namesto da bi pisatelj delo sam v tisek dal, je prej izroči uredniku, da je ta tiskat dá. Le zaradi primerne poti tiska torej je časnik tu. Ako časnik ravno takó nespremenjeno blago poda, kakor je je pisatelj podal, potem je namen sam na sebi dosežen. Urednik torej ne more ne poboljšati, ne poslabšati duševnega dela, ktero mu je pisatelj izročil. Kar stori v tem oziru, so nebistvene malenkosti, ktere se nanašajo bolj na zvananjost, posebno jezikovnih oblik nego na notranje vezi duševnega dela. Da je to pa ono delo v časnikih, ne daje še povoda za naprejšnje razsojevanje spisa gledé njegove vrednosti. Le indirektno včasih sodimo, da je spis dober, kadar izvemo, da je v določen in znan časnik prišel. Ker pa uredniki tudi sploh dobrih listov niso bogovi, da bi vse znali ceniti, ker pogostoma tudi oni tu pa tam dremljejo ali pa kam drugam gledajo, ni mogoče trdnega merila postaviti, s katerim bi mogli že za naprej o dobroti spisa soditi. Ravno iz tega pa sledi tudi druga naloga

takih listov, to je, presojevanje spisov ni vselej zanesljivo izvršeno. Dobro je tedaj tudi gledé druge naloge dva zvana slišati. Zlasti mora vsak list pripusčati, da, kakor on druge liste in spise sodi, tudi njega drugi v vsem njegovem delokrogu sodijo.

Ta le stran je tule mimogrede omenjena, ker je tesno v enakosti s pravim namenom združena.

Da se zopet vrnemo, ostane logika spisov takošna, kakoršna ima rokopis, tudi potem ko so spisi po urednikovih rokah prišli v dotični organ. Spis sam na sebi tedaj ostane spis, in njegova cena ostane neodvisna od časa. Ali dam spis danes tiskati, ali čez dvajset let, za njegovo sestavo je to vse eno. Za pisatelje je v tem oziru tudi vse eno, naj urednik podá spis kakor hoče, samo da ga le nespremenjenega poda.

Rekli smo že prej, da redno izhajanje je gledé spisov samih na sebi le postranska stvar. To mora vedno veljati. Ali z rednim izhajanjem je postala neka navada gledé čitanja spisov.

Ako vemo, da nam kdo novice prinese, hitimo brž k njemu; komaj čakamo, kaj bo nam povedal. Iz pravega namena leposlovnih časnikov vemo, da nam prinašajo novice in razsojevanja o duševnih delih. Te dve strani bi imeli edino našo radovednost vzbuditi, da časnik brž pogledamo. Ker pa vidimo, da nam zraven teh dveh glavnih časniških stranij še s tretjo strežejo, v svoji nezavednosti menimo, da so tudi deli tretje naloge novice. Beremo torej tudi spise, to je potem vse, kar nam časopis ob enem prinese. Takó postane navada, da vsako številko takó rekoč pogoltnemo. To tem rajši sto-

rmo, kolikor več imamo časa, in smo sploh duševne hrane potrebni. Zraven imajo spisi sami na sebi neko mikavnost, ktera našo radovednost naganja. Prostor je tudi večji v teh časnikih tretji nalogi odločen, nego prvima. To je vsaj pri nas tako, in prvi in glavni namen mora zaostati za drugim prvotno nebistvenim. Dá, cela organizacija je taka, da je prvi namen v kot pahnjen in to ne le po prostoru, ampak tudi po razredovanju prostora. Tam zadej, na eni ali dveh straneh se morajo ubogo novice in razsojevanja ponižno skrivati. Kaj? Včasih sta ta dva takó častna časopisna dela celó izpahnela! Godi se jima, kakor lisici, ki se je ježu umaknila. Razume se samo ob sebi, da iz take prikazni indirektno sklepamo, kako malo novice iz dotičnih grêd listom dohaja. Ni čuda tedaj, da občinstvo hlastne po vsem blagu prišlih številck, brž kojih v roke dobi. In uredniki vedo za to; kaj bi ne vedeli? Za ta namen v bistvu časopis izdajejo.

To so prikazni, ktere se ne dajo tajiti. Enaka se godi pri drugih narodih, in naši časopisi so od drugih rodov o bliko in upravo vzeli. Čudno bi torej bilo, da bi taka naredba ne ugajala, ker so milijoni človeštva ž njo zadovoljni.

Vendar pa splošna navada in splošno mnenje ni še resnica. Za našo stran vemo, da občinstvo brž bere leposlovno blago, da le liste v roke dobi. To je no v moment za duševna dela. Ko bi vsaka številka celote spisov prinašala, bi čisto nič drugače ne bilo, kakor kadar knjigo kupimo in jo brž beremo. Celota bi bila tu in tam. Razloček je pa ta, da uredniki celote delé, ali jih morajo deliti.

Prašanje tu nastane: Ali je vse eno, po kakem merilu, ali brez vsakega merila, le po samovolji spise deliti? Za urednika je najprvo potrebno, da list napolni. Za pisatelja je potrebno, da njegov spis na svetlo pride. Njima je torej na videz vse eno, kakó se spisi delé.

Ona dva že vesta, kaki so spisi. Ona dva sta si jih prisvojila, eden z ustvarjenjem, drugi s čitanjem. Ostane še občinstvo, katero bo spise še le čitalo.

Uredniki in pisatelji so za občinstvo se postavili, ne pa občinstvo za nje. Pisatelji so svoje blago urednikom izročili. Ostane torej samo urednik, ki ima za občinstvo skrbeti. On si je dolžnost nakopal in je upravo osnoval, da občinstvo številke bere, ko jih v roke dobi.

Nastane samo prašanje, ali je vse eno takó ali takó spise brati, ali razdeljene, ali nerazdeljene.

S čitanjem duševno hrano zajemljemo. Kako se duševno blago najprimerneje zajemlje? je daljno prašanje, pedagoško; pedagogika pa si izposojuje svoje zakone iz psihologije. Kaki so tedaj zakoni psihološki pri sprejemanju duševne hrane?

Kam, kam bom zašel? In vendar moram to pretresti, ako hočem pravo prepričanje za moj namen utisniti.

Pri čitanju se nekaj godi, ker ena misel za drugo na vrsto prihaja. Jaz bi imel torej le za dejanja, za dogodke tukaj premišljevali.

Vendar pa hočem zaradi boljšega razjasnila tudi to omeniti, kakó v prostoru sprejmljemo reči, ki na miru stojé.

Oči nam reči v prostoru kažejo. Oči nesejo do neke meje. Vsak bi se

mi smijal, ko bi jaz rekel, naj mi pol dôba zakrijejo, ker mi ni mogoče s prvim pogledom celega videti, in naj mi še le potem drugo polovico razkrijejo. — Rajši tedaj célo drevo ob enem ogledam. Ravno tako hrepenenje pa imam vse ob enem videti, kadar sem na visoki gori ali sploh na taki, s ktere imamo veliko obzorje pod seboj. Tù ne moremo vsega brž ogledati, ako nočemo nejasnih podob seboj nesti. Moramo tedaj del za delom obzorja ogledati. Še le po takem ogledovanju je mogoče celoto obzorja si utisniti. Ravno takó se nam n. pr. v velikanskem svetišču godi. Iz tega sledi, da oči v neki meri jasno ob enem vidijo, v večih krogih pa si morajo obzorje razdeliti. Vselej pa smo le zadovoljni, ako si celoto utisnemo.

To zapazimo zlasti tudi s pomočjo ušesa. Kdo bi ne bil nejevoljen, kedar sliši lepo pesem, pa mu jo na sredi kje prenehajo? Le velika pesem ali kompozicija bi nas utrudila, ko bi ne imela primernih prenehljajev. Pa tudi tu hočemo vsaj relativnih celot zaslišati.

V naravi moremo svoje čute po rečeh podanih uravnati, tam moremo sami gledati, da si sami, če ne brž, vsaj počasi celoto prisvojimo. Izdelki človeški pa so sami iz celote in človeškim močem primerni. Kar je človeškega, si človek tudi lože prisvoji. V naravi ne moremo pogostoma prave celote najti; duševne zmožnosti pa so organično ustvarjene, morajo tudi organično ustvarjati. Lože si torej človeške enote prisvajamo nego enote naravne.

Posebno vidimo, kako človeški duh v mišljenju enotno dela. Naj mi poda kdo postranski stavek, brez glavnega, bo videl, kaj mu porečem! Ali

pa naj mi reče, da je misel to, kar brez subjekta izgovori. (Gospôda, ne zamerite. Imamo tudi stavke brez subjekta. Ali ti ne podajejo misli, ampak samo opozorujejo na prikazni). Sploh pa mi ni veliko mar trditi, da enotno mislimo, ampak da je duh takò močan, da več enot pod eno višo spravi. Kdor bi mi rekel, da je že truden, ko mu dva stavka povem, ta naj ne bere nikdar nobene knjige, ker bo celo leto potreboval, predno sto strani prebere. Ako prebiram tedaj spis, želim celega prebrati. Tudi se ne ugrejem zanj, ako nisem došel do neke sestave, ktera mi da slutiti, da bo celi organizem veči ali manjši. In marsikaj od začetka spisa še le umem, ko sem že dalje prišel. Ako tedaj prezgodaj neham, vrine se mi lahko pomota. In ako v tej pomoti dolgo ostanem, vzajem jo lahko za resnico, ki za moje daljno življenje ni nevažna. Le tedaj bom rad prenehal, ako je spis zares dolg. Pa tudi tu se bom le tam ustavil, kjer sem na koncu relativne celote, to je, kakega naravnega oddelka došel.

Povsod tedaj hrepenimo po pravih celotah. Pri čitanju želimo tudi primerno dolgih celot. To je glavni zakon psihologični in zategadel tudi pedagogični. Vidimo tudi, da se ga pravi pedagogi vedno držê. Vsa omika je ničvredna, ako nima v namenu enojnosti. Še celo škodljiva je. Pa pustimo to. Poglejmo, kakò pedagogi v šoli učê. Oni so na ure navezani. V šoli je takò rekoč sila enote pretrgovati, ravno to pa je najbolj škodljiva stran šolskega poduka. Beremo v šoli Cezarja, Cicerona, Demostena. Uro za uro nam koščke drobê. Na koncu leta ne vemo, kje

smo končali. Tudi ponavljanje le malo pomaga. V zgodovini malokteri sestavo od začetka do konca zapomni. Drobljenje je vse veselje zamorilo. To je navadno. Pravi pedagogi vedo za to največo nepriliko šolsko. Oni vedo, da so na ure navezani. Zato gledajo, da v vsaki uri nekaj enotnega okrožijo. Kjer niso dobro razmerili snovi, skušajo celoto s tem osnovati, da podano snov prejšnje ure bistveno ponovê in s tem združijo kar je še do celote manjkalo. To ne delajo le v malih šolah, tudi na vseučiliših pravi profesorji tega ne pozabijo. Pravi pridigar rajši posamezne dele okrajša, da celoto svojega predmeta poda, kakor pa bi moral na sredi prenehavati. On vé, da le celota prav koristi.

Brez izjeme torej človeški duh najrajši v celotah hrano zajemlje. Taka hrana je zanj najprimernejša. Iz tega sledi, da morajo tudi časniki leposlovni ali v pravih celotah ali pa v relativnih celotah, to je primerno dolgih hrano v vsaki številki podajati. To je prva dolžnost, zato ker so si namen postavili, občinstvu hrano podajati, da jo použije brž kojo dobi.

Časniki imajo še večo dolžnost v primerno dolgih enotah duševno hrano podajati. Čitatelji niso na te navezani, da jim bodo uredniki, kakor v šoli ure delili. V šoli jutri združijo, kar danes ne morejo. Časnikov leposlovnih pa moram pol meseca čakati. Do takrat sem že nenaravno razdeljeni in meni podani košček celote davno pozabil. Spomin moj ni samo za to, da bi si take koščke zabival.

Tudi ne sme leposlovni časnik se s tem izgovarjati, da n. pr. politični listi podlistke na enak način drobê. Prvič takim listom podlistki niso glavni

namen, ampak celò nebitvena stran. Čitatelj je z drugimi novicami zadovoljen. Potem političen list tudi nima dolžnost odbrane hrane podajati; če jo dobi, je prav, če ne, mora vse eno biti. In kar je glavna stvar, političen list izide vsaj vsaki teden enkrat, če ne večkrat. Tam tedaj lože počakam s podlistkom vsaj toliko časa, da večò celoto, n. pr. eno poglavje dobim in skupaj berem.

Ako n. pr. velike knjige v zvezkih izhajajo, ima to ves drugačen namen. Tam daje tisek povod, ker ni mogoče vsega ob enem izdati. Potem naročniki zvezek za zvezkom lože plačujejo. In še v takem slučaju stoji čitatelj na boljšem, ker vsak zvezek že nekaj o eni reči prinese, v katerem je vsaj kaka naravníša celota, kakor pa košček spisa, ki ima morda dve celi strani berila v eni številki!

Časnikom torej za vsako številko ne ostane drugzega, kakor po našem največem zakonu hrano podajati ali pa ta namen opustiti.

Ali so časniki leposlovní, tudi slovenski doz daj vselej načelno takò ravnali? Jaz mislim da ne. Pogledjte liste zaporedoma. Šestnajst strani ima vsaka številka. Na teh 16 straneh imamo po osem ali celo deset predelov! Le ene celote človek skoro ne najde, ako pesmi izvzamemo.

Prašam Vas, dragi čitatelji, ali ste bili do sedaj s takim razdeljevanjem zadovoljni?

Če ste bili, ste v svetej navadi dremali. Jaz sem enakim zakonom podvržen, kakor Vi. in jaz nisem bil zadovoljen. Odkar sem k zavednosti prišel, leposlovne časopise navadno takò-le berem: Čakam, dokler en spis ne izide do konca. Ako čez pol leta izide, berem o sv. Ivanu Krstniku to,

kar je začelo izhajati o novem letu. Ali pa pustim letnik 1877 za 1878, in kar je 1876 izšlo, berem 1877. To je pri dosedanjem uredovanju najbolj ekonomično za duševne moči in za čas, kterega si prihranim.

Vidite torej, da leposlovne novice se morejo za me eno leto prej mečiti, kakor lesnike, da jih potem sè slastjo použijem.

Uredniki pa nas kakor Tantala mučijo; hranò nam sicer brž podajo, pa užiti nam je ni brž mogoče. Ker oni ne delajo nalašč takò, nastopil sem jaz, da sem svojo povedal.

O, pa nisem še končal; še le zdaj pride pravi boj z Vami in z uredniki.

Najprvo bi mi oni lehkò ugovarjali, češ, da so vselej primerne oddelke podajali. Jaz jim odgovarjam, da so v takem slučaju sicer psihologični glavni zakon pred očmi imeli, pa le gledè kakovosti. Naj si zapomnijo, da oddelki morajo tudi primerno dolgi biti. Uredniki nimajo soditi, koliko je za čitatelje treba iz enega spisa podati. Oni se imajo zakonov držati; čitatelji so potem sami sebi zapovedovali, koliko jim je brati. Pa kako dolgi naj bodo torej oddelki? Nò, 16 strani bi človeka ne utrudilo, ko bi jih zaporedoma prebral. Gledè truda tedaj pri slovenskih časopisih še govoriti treba ni. Merilo mora tedaj po vsakem spisu posebej biti. Spis osmih strani gotovo ne sme več kot dvakrat razdeljen biti. Še to je preveč. Notranja uprava spisa je odločna za pravo merilo razdeljevanja. Že iz tega sledi, da mora urednik spis dobro preceniti, ako ga noče deliti. Sicer pa ne verujem, da bi imeli uredniki glavni zakon vselej pred očmi. Morda jih torej kar na vada tako naganja. Mogoče je že, ker so to pri

druzih narodih videli. S tem bi bili opravičeni, pa zaradi previdnosti bi jih ne mogel pohvaliti. Ako imajo drugi narodi kako napravo, ni še dokazano, da je zares prava, in ako družim pristuje, nam nič mar ni, ker mi imamo na naše pogoje gledati. Ako drugi moči trosijo, pa jih nam treba nij!

Lehko je pa tudi, da so včasih pisatelji krivi, ki spise pošiljajo v pretrganih oddelkih. V tem slučaju stojé uredniki na slabih nogah, da so odvisni do zadnjega hipa od milosti pisateljev. Uredniki so vedno dobrotniki pisateljev, ker jim po gori imenovanih vzrokih na pomoč prihajajo. Zato bi jim imeli vsaj toliko hvaležni biti, da bi jim dovršene spise pošiljali. Uredniki so drugače hlapci, namesto da bi bili sodniki. Pisatelji so hlapci urednikovi gledé izročevanja spisov po časnikih; uredniki pa niso hlapci pisateljem, ampak občinstvu. Ravno to bi moralo pisatelje spodbosti spise dokončane pošiljati. In kar je najhujši udarec za pisatelje, da s tem kažejo nevednost gledé glavnega pedagoškega zakona! Oni bi morali urednike podvizati, da njihove spise kar je mogoče ob enem cele občinstvu izročé. Pisatelji vendar hočejo občinstvu dobroto skazati, ne pa uredniku. Slabo pa skrbé za svojo čast in za blagor ljudstva, ako mu ne dajejo po mogoče primerni poti svojih del za čitanje. Pisatelji delajo celó proti svojemu namenu; oni hočejo organično celoto podati; občinstvo pa še takó dobro enoto bolj ali manj slabo presodi, ker skupne enote nikdar ne sprejme! Hej doslednost, ako je istinita! Uredniki bi pa morali lenobo takih pisateljev s tem kaznovati, da njihovih spisov ne sprejmejo, dokler izdelanih ne pošljejo. Drugače nemoralne last-

nosti podpirajo. Zgodilo bi se jim lahko celó nekaj, kar bi jim ne bilo všeč. Uredniki imajo svoj program; kako bi se lahko pripetilo, da jim pisatelji v naslednjih kosih nekaj spišejo, kar je proti njihovemu programu. In kaj potem?

Pisatelji tedaj v svoj prid zaradi uredniške odgovornosti in v blagor občinstva ne smejo povoda dajati, da se spisi nenaravno, nepedagoško cepijo.

Hudoben človek bi lahko tudi tole mislil. Uredniki imajo dobrih in slabih spisov. Zaradi slabih spisov bi kmalu naročnike izgubili. Morajo torej dobro in slabo blago mešati. In ker imajo dobrih spisov malo, morajo te na pol, ali celo na leto raztegniti. Taka misel o urednikih je sicer hudobna, pa morda pri kakih narodih opravičena. Današnji dan je povsod kupčija. Taka barantija bi ne bila nič drugačna, kakor ona, vsled ktere dobre vino sè slabim, lepo sadje z gnilim i. t. d. mešajo in vse za dobro prodajejo. Gospodje uredniki, če ste tudi nedolžni v tem, vendar Vas lahko tudi tako sumničenje zadene, ako se na dalje dosedanjega načina v razkosovanju držite.

Hej, pa morda vendar nisem še zadel. Lahko porečete: Ali ne veš, da *variatio delectat*? Ali ne mika tudi sloveeska razlika? Ali ne želi duh in občinstvo razlike?

Hm, pozabil sem se bil. Moram pa pomisliti in tu za občinstvo proti uredništvu in za uredništvo proti občinstvu potegniti se.

Prosim Vas gospôda, kaj je *variatio* ali slovenska razlika?

Blazni ljudje so zdaj cesarji, zdaj plešejo, zdaj jočejo i. t. d. Vse v hipu storé. To je gotovo razlika. Glasba turška, pravijo, je nekaj čudna in raz-

lična od naše; morda je razlika pri divjakih lepša, nego je je v naših glasbah najti. Bo treba še le preiskovati to, ako verujete.

Otroci hočejo tudi zdaj kruha, zdaj konjiča, zdaj se smejejo in jočejo ob enem. To so pač razlike. Jaz mislim, da Indijani imajo lepši život in obleko kakor mi, ker so takò pisanih barv.

Pa morda je zadosti lepih izgledov za pravo razliko. Meni je taka razlika ugodna, vsled ktere počivam, kadar sem truden, vsled ktere en spis do konca preberem, ali vsaj do naravnega oddelka in potem do konca, da grem potem k drugemu spisu, če nimam drugzega opravila. Gospôda, kadar mi salate prinesejo in pa sladkih rečij, nikdar za oboje ob enem ne maram.

Kaj je tedaj zdrava razlika?

Tista sprememba, ktera naravno nastane, da se začne drugo tam, kjer je prvo v vsej celoti ali pa v naravnem prenehljaju končalo. Tudi razlika je samò tedaj prava, ako celoto za celoto vrstimo. —

Uredništva, recite občinstvu, da ni prav, ako razkosanosti zahteva. Čitatelji, recite uredništvom, da ni prav za Vas, ako Vam hočejo nenaravne razcepljenosti podajati.

Kaj sledi iz vsega tega?

Prvič, da se ne smemo po nekakem glavnem zakonu pri čitanju ustavljati. Drugič, da ni nikakoršnega drugzega vzroka, zavoljo kterega bi smeli glavni zakon prezirati.

Pa porečejo uredniki, da imajo razno občinstvo, da mora za vsakega nekaj biti.

To je že nekaj; velja pa le, ako ima urednik vse stanove in sklade pred očmi. Pa taka potreba bi le

takrat nastala, ko bi vse strani človeškega gibanja tako malo učinka kazale, da bi zapisovanje vseh komaj en list polnilo. Pri nas pa vendar nij tako hudò. Že leposlovni list kaže, da noče drugzega blaga, kakor leposlovnega prinašati. Leposlovno blago pa je obče umljivo tistemu občinstvu, za katero je namenjeno.

Urednik mora že naprej vedeti, za kako občinstvo bo list uredoval. Mora skrbeti, da bo vse za vsacega, ne le to za enega, drago za drugzega. Špeciálnosti naj se v posebnih knjigah ali časnikih razpravljajo. Splošnosti pa so tudi splošno razumljive. Leposlovstvo ima sè srcem opraviti; bilo bi slabo, ko bi eni drugim zakonom čutjenja bili podvrženi, nego drugi.

Kdor ima določeno občinstvo vsled določenega programa, bo za vse v vsakem spisu skrbel. Naročniki pa ne smejo več pričakovati, kakor jim program kaže. Pa vsaj tudi v takem slučaju bi se čitateljem nič bolje ne godilo. Tudi če je le en spis za me, mi ne ugaja, ako je nenaravno razkosan.

Pojdimo torej na največi zadržek.

Urednik ima omejen prostor.

Kaj torej početi?

Treba mu je pomagati iz zadrege.

Urednik je hotel do zdaj mnogo tero podati ob enem. S tem je hotel občinstvu ustreči, bodi-si iz katerega vzroka koli. Mnogoterost ob enem ne more obstati, ker je le mogoča, ako je proti glavnemu zakonu čitateljev napravljena. Ta zakon hoče samò celote ali naravne razmerno velike oddelke. Ako hoče tedaj urednik čitačemu občinstvu prav ustreči, mora manj spisov, pa cele ali v relativnih celotah ob enem podajati. S tem je še celò uredniku ustrezno. Njemu ni

treba za toliko celot skrbeti, ako je večasih pri njem suša. Čitatelji dobijo potem vselej mnogo namesto mnogoterega. Vsled tega se celote prej končajo, da drugim prostor naredé.

Kar se tedaj v spored ne more doseči, se izvrši v teku celega leta na enem in istem prostoru za poredoma. Škode tedaj gledé velikosti materiala duševnega za slovko ni, zraven pa kak dobiček duševen nastane! Da še celo prostor se pridobi, ako pomislimo, da je manj rubrik treba za vsaki list in da rubrike tudi prostora poberejo, ker ga praznega pusté. Uredniki so prisiljeni več blaga podati, zato so pa zljajšani v tem, da jim ni treba gledati, kakô bodo duševna dela drobili, ker morajo celote podajati. Občinstvu dobiček nastane, da tudi več hrane dobi, ne le da je tudi primerno podane dobi.

Časnikova oblika sama dobi znatraj lepšo upravo, ker so tudi pogledu skupine ugodniše nego razcepljenosti.

In kaj se le porečemo o vsem gledé estetičnega dobička? Ali nimajo leposlovni časniki namen estetični okus gojiti? Zakaj se neki leposlovni imenujejo? In s čem se bolj estetičnost goji nego da celote podajamo? Ali niso Vaši listi ravno zato postavljeni, da prvi zakon vsega dušnega delovanja krepite? Ali bi se ne pravilo proti namenu delati, povsod v spisih na organičnost gledati, pri čitanju pa to organičnost zanemarjati?

Mišljenje je v vednostnih časnikih namen. Tudi mišljenje hoče estetične vzgoje. V tem se omikanec od neomikanca razločuje, da enojno govori in ne poskakuje od separatnosti

do druge. Ako imajo že vednostni časniki namen estetičnosti ne prezirati, koliko bolj je treba estetičnim časnikom na estetičnost gledati, kjer koli se kaka stran za njo pokaže!

Jaz tedaj nisem družega storil, nego spominjal prvega in glavnega zakona ne zanemarjati tam, kjer je njegovo gojenje prva dolžnost.

Ako nasledke tega premišljevanja združimo, dobimo za prihodnje ravnilo leposlovnim časnikom sledeče točke:

1. leposlovni časniki imajo troje nalog: novice in razsojevanja del iz svojega polja in leposlovne spise malega obsežka prinašati;

2. velika dela so iz tacih časopisov izključena;

3. mala dela morajo ali ob enem ali v razmerno velikih oddelkih objavljati se, naj si bo prostor posameznim številkam še takô skopo odmerjen; ako hočemo več celot ob enem dobivati, moramo časnikom prostor zvekšati;

4. program listov mora biti takô osnovan, da ima določene bralce pred seboj. Za vsakega teh naj bo vsako delce namenjeno. Vse kar sega nad moči čitateljev, bodi si teorija ali delo kakoršno koli, naj bo izključeno.

S tem sem svojo nalogo končal. Ne želim družega, kakor da bi dober vspeh imela.

Opomba: Ako bo uredništvo ta spis razcepilo, bo sicer nekoliko tragične komike v tem; pa je razumljiva. Urednik ne more takô stvar predrugačiti, dokler ima še sledove prejšnjega uredovanja v listu. S tem ga jaz za ravnanje pri mojem spisu opravičim.

Na Dunaju 1877.

France Podgornik.